

пов'язані між собою, що дозволяє представити правове регулювання як системне явище. Процес правового регулювання складається з окремих елементів, які у своїй сукупності дають можливість сформувати цілісну структуру всієї системи. Тому в даному разі може скластися думка, що "етапи", "стадії" та "елементи" правового регулювання суспільних відносин - поняття, які можуть замінити одне одного. Але це далеко не так, тому що "стадії" та "етапи" - це синоніми.

Для того, щоб у подальшому визначити поняття міграційної політики, потрібно визначитися з визначенням мігрантів. Під особами, які переміщуються на постійне місце проживання в межах території України, потрібно розуміти суб'єктів внутрішньої (соціально-економічної) міграції, які є громадянами України, для постійного або тимчасового проживання в певному житловому приміщенні й, відповідно, наділені законними підставами, щоб проживати на теренах України. У таких випадках цим особам потрібно обов'язково виписатись з попереднього місця проживання та зареєструватися за своїм постійним місцем проживання. Під особою, яка переміщується на тимчасове проживання в межах території України, слід розуміти особу, яка переміщується на невизначений час у межах території України при наявності в нього права на тимчасове перебування у визначеному місці без зняття з реєстрації за місцем проживання.

У сфері внутрішньої міграції виділяють три основні суб'єкти: емігранти, іммігранти й транзитні мігранти. Концепція державної міграційної політики України дає чітке визначення, що таке "іммігрант", під яким розуміються іноземці (іноземні громадяни та особи без громадянства), які прибули в Україну й знаходяться на її території в пошуках притулку, також з намірами подати клопотання про надання їм статусу біженця згідно з Конвенцією ООН 1951 року й протоколом до неї 1967 року. Аналіз діючих нормативних визначень дозволяє прийти до думки, що "іммігрант", під яким розуміється іноземний громадянин або особа без громадянства, - це особа, яка перебуває не на території своєї держави або не має права постійно проживати на території України, а в деяких випадках, передбачених законом, їй заборонено пересуватися в межах держави. Під "емігрантом" розуміється особа, яка покинула на законних підставах країну, громадянином якої вона була чи постійного місця

проживання, і оселилася на постійне, тривале або короткострокове проживання на території іншої держави. Транзитні мігранти - це іноземні громадяни (особи без громадянства), які виїхали на законних підставах на територію держави з єдиною лише ціллю - прослідувати через територію держави й виїхати за її межі на терени третьої держави.

Отже, вивчення міграційних відносин, що відбуваються в процесі вступу України до Європейського Союзу, має принципово важливе значення у світлі вироблення більш дієвої міжнародної політики.

Література

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - С. 141.
2. Агапов А.Б. Федеральное административное право. Курс лекцій / - М.: Юристъ, 1997. - С. 65-69
3. Вакуев М.Р. Миграционное право современной России: теоретико-правовой анализ / М.Р. Вакуев. - Автореф. дис... канд. юрид. наук. - Краснодар, 2006. - С. 11
4. Горбань А.Е. Компетенция миграционных органов в субъектах Российской Федерации / - Краснодар, 2005. - с. 36-37
5. Римаренко Ю.І. Міжнародне міграційне право. Підручник. Університетський курс / Ю.І. Римаренко. - К.: КНТ, 2007. - С. 456
6. Нарыкова С.П. Тенденции развития и проблемы функционирования системной модели правового регулирования / - М.: ЮНИТИ, 2007. - С. 600-616.
7. Тиндик Н.П. Адміністративно-правовий механізм регулювання міграції в Україні / - Автореф. дис... канд. юрид. наук. - Ірпінь, 2009. - 47 с.
8. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник. - 3-тє видання / - К.: Алтера, 2012 - 524 с.
9. Хабриева Т.Я. Миграционное право России: теория и практика / - М.: КОНТРАКТ, 2008. - С. 4-14
10. Ямпольская Ц.Я. Субъекты советского административного права / - Автореф. Дис... д-ра юрид. Наук. - М., 1958. - С. 10.

*Сівер А.С.
здобувач*

*Одеського Державного Університету
Внутрішніх Справ
Надійшла до редакції: 26. 12. 2012*

УДК: 347. 02

ЗАХИСТ ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ ОСОБИ ЗА ЧИННИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Субботенко О. С.

Сучасне національне право характеризується слабкістю, а в окремих випадках - повною неефективністю передбачених законодавством заходів захисту честі та гідності людини й громадянина. Разом з цим, честь і гідність особи поставлена на один щабель з такими соціальними цінностями, як життя й здоров'я, недоторканність і безпека (ст. 3 Конституції України), а Загальною декларацією прав людини й громадянина (прийнята й проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року) задекларовано, що ніхто не може зазнавати безпідставного втручання в його особисте й сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, тайну його кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право

на захист закону від такого втручання або таких посягань (ст. 12). Від виконання Україною взятих на себе зобов'язань у частині захисту основних прав, свобод і законних інтересів, а також впровадження дієвого механізму їх реалізації залежить можливість нашої держави зайняти чинне місце в когорті європейської спільноти. Вказане зумовлює необхідність розробки питань криміналізації посягань на честь і гідність особи з використанням сучасних засобів протидії злочинності.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають з приводу захисту честі та гідності особи, предметом - чинне законодавство України, яким передбачено відповідальність за посягання на честь і гідність особи, та визначення напрямів його удосконалення.

© О.С. Субботенко, 2013

Дослідження проблеми відповідальності за посягання на честь і гідність особи знайшли своє відбиття в працях сучасних як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, а саме: А.Л. Ансімова, Л.В. Багрій-Шахматова, В.А. Блюмкіна, В.А. Бортника, В.О. Глушкова, І.М. Даньшина, С.Ф. Денисова, О.М. Джужі, О.Г. Дробницького, А.П. Закалюка, Р.А. Калужного, М.Й. Коржанського, М.С. Малеїна тощо. Ця проблема відома й українському законодавцю, про що свідчить тривале обговорення проекту Закону України “Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального Кодексів України (щодо посилення відповідальності за посягання на честь і гідність людини)” від 19 липня 2012 р. № 11013, поданого народним депутатом України В.С. Журавським, а також виступи в засобах масової інформації Першого заступника Генерального прокурора України Р.Р. Кузьміна, голови Національної спілки журналістів України О.І. Наливайко тощо.

Метою цієї статті є вирішення питань: а) регламентації відповідальності за посягання на честь і гідність особи чинним законодавством України; б) визначення ступеня розробленості проблематики криміналізації таких посягань; в) вироблення напрямів вдосконалення чинного законодавства.

Хоча чинним кримінальним законодавством прямо не передбачено відповідальності ані за наклеп, ані за образ, слід зазначити, що в Кримінальному кодексі України 1960 р. (далі - КК України 1960 р.) відповідальність за ці діяння була передбачена окремими нормами: за наклеп - ст. 125, а за образ - ст. 126 КК України 1960 р.

Так, у частині 1 ст. 125 КК України 1960 р. було передбачено кримінальну відповідальність за “...наклеп, тобто поширення завідомо неправдивих вигадок, що ганьблять іншу особу” [8, 481]. Як кваліфікуюча ознака цього злочину було визнано наклеп у друкованому або іншим способом розмноженому творі, в анонімному листі, а так само вчиненого особою, раніше судимою за наклеп, а особливо кваліфікуючою - наклеп, поєднаний з обвинуваченням у вчиненні державного або іншого тяжкого злочину. При цьому за відсутності кваліфікуючих ознак наклеп вважався злочином, що не характеризувався підвищеною суспільною небезпекою, а справи по обвинуваченню в його вчиненні відносились до справ приватного обвинувачення.

Щодо питання про відповідальність за образ за КК України 1960 р. слід зазначити, що згідно зі ст. 126 кримінально караною визнавалася “...образа, тобто умисне приниження честі й гідності особи, виражене в непристойній формі” [8, 484]. У чинному КК України вказані діяння не знайшли свого нормативного закріплення, а питання відповідальності за посягання на честь, гідність і ділову репутацію реалізовано через норми цивільного права. Під час підготовки нового КК України було прийнято рішення не включати до нього статтю про наклеп з огляду на те, що наклеп є різновидом поширення неправдивих відомостей, які принижують честь і гідність особи.

У статтях 297 і 299 Цивільного кодексу України (далі - ЦК України) закріплюється право кожного на повагу до його гідності та честі, а також на недоторканність ділової репутації. При порушенні таких прав особа може звернутися до суду з позовом про захист гідності, честі та ділової репутації. Такий підхід обґрунтовується, як правило, тим, що немайнові особисті (приватні) права осіб, якими, у свою чергу, визнаються честь, гідність

і репутація, належать до предмету регулювання цивільного права. При цьому честь і гідність як юридичні категорії представляють собою особисті невідчужувані немайнові блага, якими, як справедливо пише М. Й. Коржанський, визначається усвідомлення особою свого громадсько-суспільного значення й визнання за ним цього значення з боку суспільства [1, 170].

У цивільному законодавстві досить детально виписано механізм захисту немайнових благ особи, а тому всі, хто вважають, що на них було зведено наклеп, можуть скористатись його положеннями для свого захисту. Отже, цивільне законодавство забезпечує особі захист у разі поширення неправдивої інформації про неї. Заподіяння моральної шкоди цим об'єктам цивільно-правової охорони шляхом розповсюдження недостовірних відомостей чи інформації підлягає відшкодуванню (стаття 23 ЦК України).

Згідно з пунктом 3 постанови Пленуму Верховного Суду України “Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди” від 31.03.95 р. № 4 під моральною шкодою слід розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб. При цьому моральна шкода може полягати, зокрема: у приниженні честі, гідності, престижу або ділової репутації, моральних переживаннях у зв'язку з ушкодженням здоров'я, у порушенні права власності (також інтелектуальної), прав, наданих споживачам, інших цивільних прав, у зв'язку з незаконним перебуванням під слідством і судом, у порушенні нормальних життєвих зв'язків через неможливість продовження активного громадського життя, порушенні стосунків з оточуючими людьми, при настанні інших негативних наслідків [3].

Порядок і підстави відшкодування моральної шкоди уточнено також у методичних рекомендаціях Міністерства юстиції, які викладено в листі № 35-13/797 від 13.05.2004 року (Лист № 35-13/797), де вказано, що моральна шкода може полягати: 1) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; 2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; 3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку зі знищенням чи пошкодженням її майна; 4) у приниженні честі, гідності, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи [2].

На нашу думку, вказаний порядок відшкодування шкоди повинен являти собою лише додатковий механізм поновлення прав і законних інтересів громадянина, вказані правові наслідки є похідними, а не основним результатом наклепу або образи (за виключенням останнього пункту) - приниження честі та гідності.

Разом з цим, представниками Головного науково-експертного управління у висновку на проект Закону України “Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за наклеп” від 17.05.2010 р. № 6398, поданого народним депутатом України В.О. Кисельовим, зауважили, що найбільш ймовірні й тяжкі наслідки наклепу або діянь, суміжних з наклепом, вже враховані в КК України. Безумовно, слід погодитися з тим, що відповідно до чинного КК у тих

випадках, коли наслідком клевети чи образи (шантаж, систематичне приниження людської гідності) є самогубство потерпілого або притягнення його до кримінальної відповідальності за вчинення злочину (при неправдивому повідомленні суду, прокуророві, слідчому або органу досудового розслідування про вчинення злочину конкретною особою), винна особа за наявності додаткових умов буде притягнута до кримінальної відповідальності за ст. 120 або 383 КК України. Разом з цим, чинним законом про кримінальну відповідальність не охоплено випадки настання істотної або тяжкої шкоди у виді самогубства іншої особи (крім особи, щодо якої мав місце клевети) або загрози тілесних ушкоджень потерпілому від клевети, поширення неправдивої інформації чи перекручених відомостей у засобах масової інформації щодо особистого життя особи чи наявності невиліковної інфекційної хвороби або психічного розладу тощо.

Підтвердження такому підходу щодо необхідності криміналізації клевети та образи можна побачити й у законодавстві багатьох європейських країн, зокрема Німеччини (§ 185-§ 200) [9, 119-122], Іспанії (ст. 210) [6, 143], Данії (§ 267-§ 274) [5, 197-201], Нідерландів (ст. 261-ст. 271) [4, 367-373], Швейцарії (ст. 173-ст. 177) [10, 196-199], Польщі (§ 212) [7, 155-156] та багатьох інших, що свідчить про ефективність такого виду відповідальності та його відповідність європейським стандартам.

Крім того, держави, які, як і Україна, раніше відмовилися від кримінальної відповідальності за клевету, останнім часом повертаються до цього правового інструменту захисту честі, гідності та ділової репутації особи. Зокрема, у Російській Федерації прийнято закон, яким відповідальність за клевету повернута зі сфери адміністративних правопорушень до кримінальних злочинів (ст. 128.1 КК РФ).

Вказане, враховуючи існуючі проблеми щодо захисту честі, гідності й ділової репутації чинним законодавством України, дозволяє запропонувати таку систему заходів, спрямованих на захист честі, гідності та ділової репутації від протиправних посягань на ці немайнові особисті (приватні) права особи: шкода загрози діловій репутації особи повинна відшкодовуватися в цивільно-правовому порядку наявним інструментарієм цивільного законодавства; посягання, пов'язані із загрозою шкоди шляхом образи, внаслідок підвищеної суспільної небезпеки, слід визнати кримінальним проступком, а клевету - злочином і передбачити за них кримінальну відповідальність.

Перспективним напрямом обраної проблематики є порівняльно-правовий аналіз закордонного кримінального законодавства, яким передбачено відповідальність за посягання на честь та гідність особи.

Література

1. Коржанський М.Й. Кваліфікація злочинів: навч. посібник / М.Й. Коржанський. - 3-тє вид. - К.: Атіка, 2007. - 592 с.
2. Методичні рекомендації "Відшкодування моральної шкоди": Лист Міністерства юстиції України від 13.05.2004 р. № 35-13/797 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_797323-04 - Заголовок з екрану.
3. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.95 р. № 4 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>. - Заголовок з екрану.
4. Уголовный кодекс Голландии / Науч. ред. докт. юрид. наук, заслуженный деятель науки РФ, проф. Б.В. Волженкин, пер. с англ. И.В. Мироновой. - 2-е изд. СПб.: Издательство "Юридический центр Пресс", 2001. - 510 с.
5. Уголовный кодекс Дании / Научное редактирование и предисловие С.С. Беляева, канд. юрид. наук (МГУ им. М.В. Ломоносова) Перевод с датского и английского канд. юрид. наук. С.С. Беляева, А.Н. Рычевой - СПб Издательство "Юридический центр Пресс", 2001 - 230 с.
6. Уголовный кодекс Испании / [Науч. ред. и предисл. Н.Ф. Кузнецова, Ф.М. Решетников; пер. В.П. Зырянова, Л.Г. Шнайдер]. - М.: Издательство "Зерцало-М", 1998. - 218 с.
7. Уголовный кодекс Республики Польша / Науч. ред. канд. юрид. наук, доц. А.И. Лукашов, докт. юрид. наук, проф. Н.Ф. Кузнецова; вступ. статья канд. юрид. наук, доц. А.И. Лукашова, канд. юрид. наук, проф. Э.А. Саркисовой; перевод с польского Д.А. Барилевич - СПб.: Издательство "Юридический центр Пресс", 2001. - 234 с.
8. Уголовный кодекс Украины: Научно-практический комментарий (ответственные редакторы С.С. Яценко, В.И. Шакун). - К.: Правові джерела, 1998. - 1088 с.
9. Уголовный кодекс ФРГ / [пер. с нем. и предисл. А.В. Серебренникова]. - М.: ИКД "Зерцало-М", 2001. - 208 с.
10. Уголовный кодекс Швейцарии / Научное редактирование, предисловие и перевод с немецкого канд. юрид. наук А.В. Серебренникова - СПб.: Издательство "Юридический центр Пресс", 2002 - 350 с.

Субботенко О.С.

*ад'юнкта ад'юнктури та докторантури
Харківського національного університету
внутрішніх справ*

Надійшла до редакції: 16.12.2012

УДК 341.232

ГАЛУЗЕВІ ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

Сучасне міжнародне гуманітарне право містить у собі не тільки численні конкретні правила ведення збройної боротьби, а й ряд принципів цієї галузі міжнародного права. Виникнення, формування галузевих принципів та їхній зміст визначаються специфікою суспільних відносин, які вони регулюють. Істотною особливістю принципів права збройного конфлікту від основних принципів міжнародного права є те, що основні принципи міжнародного права складають право мирного співіснування, а принципи міжнарод-

ного гуманітарного права стосуються збройних конфліктів, містять певні правила поведінки воюючих сторін, тобто визначають відносини, пов'язані зі збройним конфліктом.

Слід зазначити, що поява галузевих принципів міжнародного гуманітарного права була викликана об'єктивною необхідністю узагальнити як принципи те, що сформувався у виді окремих правил і понять. Принципи об'єктивно необхідні для функціонування цієї системи відносин і норм, вони історично розвивалися разом з цією

© В.І. Ярмачі, 2013